

JĘZYKI OBCE I LITERATURA W DOBIE KRYZYSU HUMANISTYKI

Redakcja

Katarzyna Nowakowska, Piotr Niemiec i Sylwia Zajchowska



Oficyna Wydawnicza Atut

Wrocław 2015

Recenzent: prof. dr hab. Edward Białek



UNIWERSYTET
WARSZAWSKI

Niniejsza publikacja powstała dzięki współpracy i wsparciu finansowemu Wydziału Nauk Społecznych i Humanistycznych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy i Centrum Kształcenia Nauczycieli Języków Obcych i Edukacji Europejskiej Uniwersytetu Warszawskiego

ISBN 978-83-7977-082-3



Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe
ul. Kościuszki 51a, 50-011 Wrocław
tel. +48 71 342 20 56 do 58, faks +48 71 341 32 04
e-mail: oficyna@atut.ig.pl, www.atut.ig.pl

Spis treści

Wstęp	9
I	
Grzegorz Kowal <i>Koło hermeneutyczne a tekst literacki. Teoria i praktyka</i>	15
Sebastian Mrożek <i>Literatura niczym platoński pharmakon, czyli o (nie)przyjemności czytania (lektur). Teoretyczne dywagacje i ich praktyczne aplikacje – Jacques Derrida, Umberto Eco, Roman Ingarden, Hans Robert Jauss</i>	31
Joanna Zator-Peljan <i>Obrazy przedstawione w „Instrukcji obsługi Polski” Radka Knappa jako próba modyfikacji stereotypów na temat Polski</i>	51
Katarzyna Nowakowska <i>Kryzys tożsamości i jego odzwierciedlenie we współczesnych kontekstach literackich</i>	65
Agata Mirecka <i>Współczesny dramat niemiecki na pograniczu sztuki i powszedniości – kryzys humanistyki?</i>	83
Hans-Christian Trepte <i>Umarł kanon, niech żyje kanon... Kanon literatury polskiej z punktu widzenia niemieckiego polonisty</i>	93
Agnieszka Gałowska <i>Film bliższy niż literatura? „Czas Apokalipsy” Francisa Forda Coppoli jako uwspółcześnienie dzieła Josepha Conrada</i>	117

II

Agnieszka Sochal <i>Edukacja dla pokoju w cieniu wojen. Friedrich Wilhelm Foerster i Kurt Hahn na drodze do stworzenia moralnego ekwiwalentu wojny</i>	143
Jacek Romaniuk <i>Pokaż mi co czytasz a powiem ci kim jesteś: komponent literacko-kulturowy w kształceniu nauczycieli języka angielskiego</i>	161
Magdalena Młynarczyk-Misiura <i>Znaczenie czytania w procesie glottodydaktycznym dzieci i młodzieży na przykładzie baśni braci Grimm „Biedak i bogacz”</i>	167
Angela Bajorek <i>Aktywizacja zajęć z niemieckojęzycznej literatury dla dzieci metodą stacji zadaniowych. Kilka refleksji o warsztatach językowych z wykorzystaniem twórczości Janoscha</i>	183
Artur Robert Białachowski <i>„Uczymy ludzi, a nie papugi”. O metodzie Comeniusa</i>	197
Jan Pacholski <i>Podróże studyjne jako metoda dydaktyki literatury</i>	211
Piotr Niemiec <i>Rola wymiany młodzieży w budowaniu świadomości interkulturowej</i>	231
Łukasz Gudanowicz <i>Popularyzacja języka niemieckiego i przełamywanie barier językowych na przykładzie działalności Stowarzyszenia Pasjonatów Języka Niemieckiego „Germanica”</i>	251

Iwan Zymomrya <i>Rola tłumaczenia w procesie nauczania języka obcego</i>	263
Mykoła Zymomrya <i>Czynnik języka ojczystego w kontekście nauczania języka obcego</i>	273
Agnieszka Gałowska <i>Tradycja i współczesność w nauczaniu języków mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce</i>	289
Małgorzata Szulc-Kurpaska <i>Podejście brytyjskie do kształcenia językowego i jego wpływ na metodykę nauczania języka angielskiego w Polsce</i>	315
Sebastian Dusza <i>Wykrywanie różnic w składniowym modelowaniu rzeczywistości jako remedium na recesję w glottodydaktyce i humanistyce</i>	339
Agnieszka Błaszczyk-Szabat <i>Przyswajanie aspektu przez nierodzimych użytkowników języka polskiego</i>	361
Tomasz P. Górski <i>O metaforze „literackiej” i „językoznawczej”</i>	379
Marcin Maślanka <i>Prorok w obcym kraju: O neologizmach Stanisława Lema</i>	397
Biogramy autorów	415

IWAN ZYMOMRYA

Uniwersytet Narodowy w Użhorodzie, Ukraina

Rola tłumaczenia w procesie nauczania języka obcego

W XXI wieku, w dobie globalizacji aktywnie rozwijają się więzi polityczne, gospodarcze i kulturalne między narodami, państwami, kontynentami, co znacznie zwiększa zainteresowanie rolą tłumaczenia jako mediatora międzykulturowego, a zatem i jego celami w procesie nauczania języka obcego. Tłumaczenie jako aspekt działalności jest warunkiem zasadniczym dla szkolenia fachowców zdolnych do działania w zakresie komunikacji międzykulturowej i międzyjęzykowej. Język obcy jest więc środkiem tworzenia i rozwijania umiejętności niezbędnych w przyszłej pracy zawodowej, a sztuka tłumaczenia jako specyfika kultury komunikowania się jest ważnym elementem akceptowanego organizmu społecznego. Jan Amos Komeński (1592–1670) twierdził w 21 rozdziale swojego traktatu pt. *Didactica magna*, że uczy się języków obcych nie po to, by być wykształconym i mądrym, lecz by je traktować raczej jako środek pomagający nam zaznajomić się z osiągnięciami innych oraz jako doskonały środek komunikowania się¹. Dobrze tłumaczenie, tj. przekład istoty rzeczy z jednego języka na drugi, jest aktywną dominantą w systemie wzajemnego informowania się ludzi różnych narodowości.

W aspekcie komunikatywno-lingwistycznym przekład jako model stanowi część składową dwujęzycznej komunikacji, której przebieg obejmuje określony przekaz funkcjonalno-stylistyczny, przekaz lub transfer informacji z danego kodu językowego (język oryginału – JO) do innego kodu języ-

¹ Por. A. Wołoszyn, *Korotka istoria pedahohiki dla uczytelskych seminarij*, Użhorod 1923, s. 53.

kowego (języka docelowego – JD). Pewien stan rzeczy może zostać oddany czy też zdekodowany poprzez różne wyrażenia językowe i zawarte w nich odpowiedniki. Pod pojęciem funkcjonalnej równoważności rozumie się każdorazowy znak lub system znaków języka docelowego, który podczas interpretacji tekstu (oczywiste jest tu znaczenie kontekstów językowych i stylistycznych) może zostać zastąpiony poprzez odpowiednie znaki lub system znaków języka oryginału. Chodzi w tym przypadku o to, by wywołać ten sam, czyli pełnowartościowy i adekwatny efekt komunikacyjny (w odniesieniu do treści idei, formy, doboru słów, sposobu mowy oraz pierwotnej lub dowolnej, potencjalnej, wymiennej stylistycznej dekodacji), jaki wywołuje znak języka oryginału lub system znaków języka oryginału odbiorcy (np. u pisarza dzieła oryginału). Nie może być więc wątpliwości co do tego, że np. każdy naukowy tekst można przetłumaczyć na inny język, zachowując przy tym wymagany stopień dokładności.

Teoretycznie za kryterium dla funkcjonalnie uwarunkowanej komunikatywnej równowagi procesu przekładu może służyć tak zwana „odwracalność”². Występuje ona w informacji o języku w postaci: a) przekładu surowego; b) przekładu roboczego; c) przekładu adekwatnego (tj. w stosunku do uniwersalnej charakterystyki w tłumaczeniach pełnowartościowych, realistycznych, dokładnych i generalnie optymalnych).

Według niemieckiego językoznawcy Otto Kadego (1927–1980) stosunek przekładu roboczego do oryginału ma swoje osobliwości. Obligatoryjnie niezmiennie jest znaczenie denotatywne, tzn. odniesienie do stanu rzeczy, zagwarantowane poprzez opis i charakter związków równoważności kodu językowego. Mimo to interpretacje wyjaśniające są dopuszczalne. Tłumaczenie surowe może zawierać nadużycia w obszarze ortografii, morfologii, tworzenia składni, frazeologii, idiomatyki i stylistyki³. O. Kade wylicza ponadto atrybuty charakterystyczne dla śledzenia innych postaci komunikatywno-odpowiedniej transpozycji: objaśnienia komentujące są również dopuszczalne.

Tłumaczenie robocze, jak twierdzi O. Kade, zawiera wyłącznie normy językowe (słownictwo i gramatykę) języka docelowego. W związku z tym, jeśli przykładowo stylistycznie określona struktura zdania nie zostanie adekwatnie dobrana do interpretacji tekstu, to dalsze uporządkowanie części językowych podlega ograniczeniu stylistycznemu wobec ekstra

² G. Jäger, *Translation und Translationslinguistik*, Saale 1975, s. 88–89.

³ Por. O. Kade, *Kommunikationswissenschaftliche Probleme der Translation*, [w:] *Übersetzungswissenschaft*, pod red. W. Wilssa, Darmstadt 1968, s. 199–219.

językowej specyfikacji. Chodzi tu o takie elementy stylistyczno-językowe, jak: a) płaszczyzna komunikacji (epoka, gatunek, gałąź wiedzy, rodzaj, gatunek, styl w literaturze pięknej); b) ścieżka komunikacji (mówiona lub pisana); c) tradycja funkcjonalno-stylistyczna; d) zadanie komunikatywne (informacja, dowód, polemika); e) krąg czytelników lub słuchaczy (specjaliści i inni); f) osoba mówcy lub pisarza (np. informacje o przynależności do pewnej grupy zawodowej i związanym z nią odpowiednim statutem społeczno-socjalnym); g) przynależność autora do określonego kierunku literackiego z jego literacko-artystycznymi poglądami (jako element w literaturze pięknej); i) nastawienie autora (mówcy lub pisarza) do przedmiotów opisu obok ogólnej informacji dot. zakresu i rodzaju zjawiska komunikacji w toku przekładu.

Wydaje się więc oczywiste, że tłumacz podczas funkcjonalnego dekodowania tekstu języka oryginalnego obok oceny oraz odbioru tekstu oryginalnego winien jest uwzględnić ocenę zastosowanych przez odbiorcę środków przekazu, jak i możliwości konkretnej interpretacji, a przez to funkcji wypowiedzi.

Chociaż bardzo ogólnikowe badania znaczenia i istoty funkcjonalnej równoważności są względnie upowszechnione, to należy jednak zwrócić uwagę na brak konkretnych analiz związków równoważności zachodzących między dwoma językami. Równoznaczność rozumiana jest tu jako związek między znakiem a systemem znaków dwóch języków, którą badamy za pomocą różnych dyscyplin ogólnej nauki o języku, na przykład leksykologii, semantyki, stylistyki czy symptomatologii. Natomiast pod pojęciem funkcjonalnej równoważności rozumie się rodzaj związku, występującego na płaszczyźnie wyrazu w przypadku tłumaczenia odpowiednich znaków (jednostek-form kontekstowych).

Innymi słowy: tłumaczenie można postrzegać jako substytut lub operację, w wyniku której dana konstrukcja znaków języka oryginalnego może być zastąpiona konstrukcją znaków języka docelowego, z tą samą komunikatywnie i jakościowo analogiczną całością. W przekładzie należy w pełni odzwierciedlić całą strukturę bierną różnych rodzajów tekstów, która związana jest zarówno z czynnikami obiektywnymi, jaki subiektywnymi. Pod pojęciem czynników subiektywnych rozumie się przede wszystkim indywidualność osoby oraz miejsce i sposób zakorzenienia pewnych obrazów w świadomości tłumacza⁴.

⁴ Por. M. Zymomrya, W. Usik, I. Zymomrya, *Wymiary zmagani duchowych*, Kozsolin 2006, s. 174.

W przekładzie należy przestrzegać zasady objętości treści języka oryginalnego jako wielkości stałej, tak, aby odpowiedź na pytanie o charakter równoznaczności można było sformułować następująco: interpretacja w tłumaczeniu skutkowym ma prawo odgrywać istotną rolę, podczas gdy zamiana ma prawo wystąpić szczególnie we wszystkich rodzajach przekładu. W tym przypadku obowiązuje zachowanie niezmienności treści w dziele sztuki literackiej.

Ponieważ każdorazowo poprzez język oryginału i język docelowy oddawany jest rzeczywisty stan świadomości bądź konkretna struktura, to obiektywne czynniki, wynikające z ujęcia jednostek w kontekście, są niezależne od odbiorcy i posiadają w różnych językach odmienną wieloznaczność.

Opis związków równoważności i ich charakter podlega obiektywnie istniejącym prawidłowościom, wynikającym z uwarunkowań systemu języka oryginalnego wobec systemu języka docelowego. Ogólnie mówiąc, cały problem sprowadza się do tego, aby wyjaśnić, czy poprzez dany system językowy można dokonać zmian wywierających wpływ na konstrukcję jakościowej całości. W przypadku tłumaczonej interpretacji mówimy zatem o prymacie jakości⁵.

Różnorodna kodyfikacja międzyjęzykowa konwencjonalnych wyobrażeń prowadzi do tego, że różne językowe podstawienia lub systemy przedstawienia jednej i tej samej treści narzucają częściowo odmienne środki lub podobieństwa. Wspomnieć tu należy czeskiego badacza J. Levycgo (1927–1967), który w stosunku do transformacji stawiał żądanie równoznacznego przekodowywania, np. przekładów literackich lub przekładów interpretacji.

Wychodząc z założenia, że w każdym języku wszystko jest wyrażalne, to usprawiedliwione wydaje się twierdzenie, że również wszystko jest przetłumaczalne z każdej istniejącej w każdą potencjalną strukturę języka. Pod tym względem nie istnieją żadne obiektywne przeszkody, bowiem każde tłumaczenie jest obiektywnie możliwe.

Specyfika językowa, np. tekstów literackich, jest uwarunkowana również tym, że ich wartość zawsze odnosi się do rozmaitych związków wiel-

⁵ Por. T. Adorno, *Podsumowanie rozważań na temat przemysłu kulturowego* [w:] *Sztuka i sztuki. Wybór esejów*, Warszawa 1990, s. 14–15; E. Balcerzan, *Literatura z literatury (Strategie tłumaczy)*, Katowice 1998, s. 113; W. Borowy, *Dawna teoretycy tłumaczeń*, [w:] *O sztuce tłumaczenia*, pod red. M. Rusinka, Wrocław 1955, s. 35.

kości i obejmuje szczególne komponenty estetyczne. W związku z tym w „duchu języka” mają zastosowanie takie elementy płaszczyzny wyrazu, jak a) środki specyficzne bądź b) konkretne środki specyficzne. Znamienne w tym wszystkim są następujące cechy: obrazowy – nieobrazowy, emocjonalny – nieemocjonalny, subiektywny – obiektywny, ogólny – konkretny, dynamiczny – statyczny, wolny – oficjalny, osobisty – formalny, osobowy – bezosobowy, napięty – luźny.

Jeśli same te środki lub użycie tych środków jest charakterystyczne dla różnych gatunków tekstów literatury pięknej (poezja, proza, dramat), to zjawisko to nie jest niczym innym, jak podobne zjawiska, występujące w tekstach naukowo-technicznych, z tą jednak różnicą, iż w tekstach literackich forma zewnętrzna i całość jako taka wnosi wkład w wartość komunikatywną. Chodzi tu o ważny argument wyboru możliwości w stosunku do polifonii uzyskania wartości sztuki literackiej oraz językowo-stylistycznych kategorii w procesie tłumaczenia takich jak: obiektywność, konkretność, obrazowość, ekspresyjność, niezależność, emocjonalność, zwięzłość, dynamiczność, napięcie, subiektywność. Problematyka przekładu nie wynika zatem z tego, że danemu oryginałowi zostanie formalnie przyporządkowany jakiś przekład, tj. komunikatywnie odpowiedni tekst języka docelowego.

Pojęciowe wyobrażenie o zjawiskach rzeczywistości nie jest *a priori* uwarunkowane językowo w świadomości. Podobnie też treści wypowiedzi językowych nie różnią się w świadomości *a priori* od wycinków obiektywnej rzeczywistości⁶. Różnice te, obok formy, występują też w wartości jakościowej jednostek językowych, za pomocą których są przedstawiane treści jako wyniki procesów myślowych. Wartość znaków językowych jest nie tylko określona poprzez konwencjonalne połączenie pewnego zagadnienia z podobnym znaczeniem, lecz przede wszystkim poprzez miejsce owej jednostki językowej w systemie danego języka, jej stosunek do innych jednostek w obszarze warstwy znaczeniowej dzieła.

⁶ Por. K. Denek, *O nowy kształt edukacji*, Toruń 1998, s. 196; K. Denek, *Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej*, Toruń 1999, s. 137; B. Hochel, *Prekladakomunikácia*, Bratislava 1990, s. 18, 29; B. Nazaruk, *Przekłady autorskie Ostapa Łapskiego. Uwagi o poetyce przekładu*, [w:] *Tłumaczenie. Rzemiosło i sztuka*, pod red. J. Snopka, Warszawa 1996, s. 171; A. Popovič, *Preklad a výraz*, Bratislava 1968, s. 34; K. Reiss, *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. Kategorien und Kriterien für eine ungerichtete Beurteilung von Übersetzungen*, München 1971, S. 12–13.

Interesujące na ten temat są uwagi J. W. Goethego (1749–1832): „Ist nieją dwie maksyмы przekładu: jedna z nich wymaga, aby autor pewnej obcej narodowości został przeniesiony do nas i ukazany w taki sposób, abyśmy mogli go postrzegać jako własnego; inna natomiast stawia wobec nas zadanie przeniesienia się w daną obcość, gdzie moglibyśmy odkrywać jej przymioty, metodę mowy i jej oryginalność”⁷. W każdym przypadku istnieje ponadto możliwość użycia środków leksykalnych języka docelowego, których wartość semantyczna w określonej kombinacji pokrywa się pojęciowo między językiem oryginału a językiem tłumaczenia. W miarę, jak ludzie uczą się (od siebie), a zatem doskonalą się w swojej twórczości (produkcji), modele (pojęcia i kategorie) w ich wzajemnym komunikowaniu się mają racjonalne znaczenie, zwłaszcza na poziomie rozumienia i formułowania modeli interpretacji językowych (leksykalnych i semantycznych). W tłumaczeniu, np. tekstu dotyczącego dokumentacji technicznej czy poezji lub literatury jest nieodzowne, by odzwierciedlić określony, tj. zakodowany w oryginalnym tekście, system wiedzy, umiejętności i wartości innego narodu. Kontekst wydobyty z tekstu obcojęzycznego, dzięki nauce tego języka, to konsekwencja racjonalnej jego nauki, a następnie praktyki w posługiwaniu się nim, a zatem w prostej linii zmierzającej do osiągnięcia określonego wcześniej celu.

Rozpoczynając więc od obcojęzycznych tekstów, orientujemy się wokół substytutów i na końcu otrzymujemy tłumaczoną transpozycję słowa⁸. Jeśli wewnątrz danego języka, dla tego samego znaczenia mogą być użyte – zamiast pewnej stałej jednostki kodowej – inne jednostki kodowe o dowolnej kombinacji, to taka sama zasada obowiązuje wobec relacji-treści-formy w stosunku do dwóch języków związanych przekładem. W charakterystyce ogólnej wewnątrzliterackiej recepcji generują się dwie linie rozwoju: a) wewnątrzjęzykowe lub wewnątrznliterackie zależności i b) literackie tłumaczenia. One to wpływają na przebieg komunikacji wewnątrz pewnej konkretnej substytucji, np. wybór na przykład określonych

⁷ H. Rüdiger, *Goethes und Schillers Übertragungen antiker Dichtungen*, München 1944, s. 354.

⁸ Por. B. Tokarz, *Wzorzec, podobieństwa, przypomnienie*, [w:] „Studia o przekładzie”, nr 7, Katowice 1998, s. 11; M. Zymomrya, W. Żabczyński, *System modelowania w procesie nauczania języka obcego*, [w:] *Oświata na wirażu. IV Iu trzańskie Seminarium Naukowe*, pod red. K. Denki, T. M. Zimnego, Kielce 1999, s. 265–273; M. Zymomrya, *Deutschland und Ukraine. Durch die Abrisse zur Wechselseitigkeit von Kulturen*, Paris-Lemberg-Zwickau 1999, s. 140.

dzieł oryginalnych odpowiedniej literatury narodowej itp. Zobaczyć to można licznymi przykładami z różnych obszarów kulturowych.

Przekład w procesie historycznym jest przede wszystkim świadomym zamierzeniem tłumacza, aktem międzyjęzykowej lub międzyliteralnej zależności i trzeba go postrzegać jako bardzo ważny czynnik, jako „realizator”⁹ przeważnie funkcjonalnego źródła.

Wskutek tego na pierwszym planie pojawia się skala zależności w stosunku do języka oryginału, a z drugiej strony wobec języka docelowego tj. stosunku zależności między wysyłanymi a odbieranymi zjawiskami systemu przekładu. „Tłumaczenia obcojęzycznych dzieł, czy to literackich, czy naukowych, dają szerokim warstwom społecznym możliwość zapoznania się z dziełami i pracami ludzkiego ducha, które w innych krajach w różnych czasach przyczyniają się do rozwoju kształcenia i podniesienia ogólnego poziomu kulturalnego, a także stanowią ważny czynnik każdego narodu”¹⁰, jak dowodzi Iwan Franko (1856–1916), wielki autorytet z zakresu teorii tłumaczenia.

Ostatnie twierdzenie odnosi się nie tylko do roli i znaczenia przekładu w międzynarodowym procesie komunikacji, lecz również do docelowego przedstawienia tak zwanych realiów z zakresu języka oryginalnego. Głównie ma ono jednak zastosowanie wobec każdego pośredniego rozwiązania między językiem oryginalnym a językiem docelowym. Inną możliwość daje rozwinięcie znaczenia już istniejących znaków języka docelowego, przy czym należy tu uwzględnić metaforyczne użycie treści. Zastosowanie owych środków zakłada jednakże nowe lub dodatkowe znaczenie, które dostatecznie wyraźnie wynika z kontekstu, tak długo, jak nowe znaczenie staje się stałą częścią składową wartości odpowiedniej formy językowej w systemie języka docelowego¹¹.

Stąd te liczne możliwości przekładu tekstu według teorii komunikacji języka obcego. W aspekcie teoretycznym ów intencjonalny stan rzeczy nie jest bynajmniej łatwy i trudno go rozwiązać w kontekście znajomości spraw, o które w tym przypadku chodzi. Problem odpowiedniego

⁹ D. Đurišin, *Preklad ako forma recepcie*, [w:] *Chiméra prekladania*, pod red. Dagmar Sabolovej, Bratislava 1999, s. 24.

¹⁰ I. Franko, *Kamenjari. Ukrajinsjkyj tekst i polskij pereklad. Deshcho pro shtuku perekladannja*, [w:] tegoż, *Zibrannja tvoriv u 50 t.*, Kyjiv 1983, t. 39, s. 7.

¹¹ Por. M. Zymomrya, W. Zabczyński, *Czynniki recepcji tekstu na poziomie jego interpretacji w języku docelowym*, [w:] *Edukacja jutra. V Tatrzzańskie Seminarium Naukowe*, pod red. K. Denki, T.M. Zimnego, Częstochowa 1999, s. 345–354.

odzwierciedlenia założeń systemu zabezpieczenia informacyjnego oraz komunikacyjnego na poziomie tłumaczenia w procesie nauczania języka obcego oddaje jego wieloaspektowy charakter, w którym o złożoności sztuki wiernego tłumaczenia adekwatnej interpretacji tekstu decyduje wielkość jego dominanty. Z tego punktu widzenia ważna jest wiedza na temat różnych osobliwości oraz możliwości przekładu tekstu dotyczącego języka wyjściowego (oryginału) i tzw. języka tranzytowego, czyli języka docelowego¹².

Zainteresowanie działalnością translatoryczną jako niezbędnym elementem życia zawodowego współczesnych specjalistów komunikacji międzykulturowej nadaje znaczenie kwestii zmienności metod nauczania sztuki tłumaczenia w szkołach wyższych. Metodyka nauczania tłumaczenia pisemnego z języka obcego na język ojczysty jest skuteczna, jeśli wziąć pod uwagę: a) osobliwości bilingwizmu subordynatywnego, b) związki interdyscyplinarne; c) językowe i społeczno-kulturowe trudności przekładu tekstów z języka obcego na język ojczysty.

W praktyce uczenia się języka obcego wyróżnia się dwie fazy: a) poszukiwanie informacji (znaczenia) słów (wyrazów, zdań, zwrotów) obcojęzycznych i odkrywania znaczenia (tłumaczenia, interpretacji) znaczeniowo blisko brzmiących języka celu; b) strategia rozumienia tekstu i jego docelowego opracowywania (np. referowanie, sporządzanie przeglądów, ocena tekstu ze względu na wartość zawartej w nim informacji). W związku z tym rozróżnia się szczególne, różnorodne cechy i elementy wzajemnie uzależnione, stymulujące nauczanie myślenia w języku obcym i wykonywania określonych czynności podczas tłumaczenia przez tłumacza, np. ucznia.

Wybór adekwatnych środków wyrażania myśli w języku docelowym zależy przede wszystkim od odbiorcy kierującego systemem modelowania sensu, czyli znaczenia treści i tekstu w języku oryginału, jak i w języku docelowym. Ma się rozumieć. Mowa tu nie tylko o budowaniu (według określonych zasad) obcojęzycznych modeli komunikowania za pomocą określonych treści, ale również i o poszukiwaniu znaczenia (semantyki) związków frazeologicznych lub określonego standardu (brzmiącego w języku obcym) w zależności od kontekstu wyrażanej ustnie lub pisemnie myśli przynależnej właściwej działalności człowieka.

¹² Por. M. Zymomrya, *Możliwości przekładu tekstu według teorii komunikacji w procesie nauczania języka obcego*, [w:] *Edukacja jutra. VI Tatrzańskie Seminarium Naukowe*, pod red. K. Denki, T. M. Zimnego, Częstochowa 2000, s. 203–207.

Kompetencja tłumaczeniowa, bez której nie jest możliwe tworzenie wiedzy i umiejętności tłumacza, nie staje się ostatecznym celem nauczania. Jest ona integralną częścią obcojęzycznej kompetencji komunikacyjnej. Osobliwością kontroli poziomu formacji niezbędnych umiejętności jest monitorowanie i ocena nie obcojęzycznych, lecz dwujęzycznych umiejętności i zdolności, tak w języku ojczystym, jak i obcym. Z tego punktu widzenia ważnym jest ustosunkowanie się do zagadnień takich jak: – badanie dynamiki rozwoju nowoczesnych studiów tłumaczeniowych w drugiej połowie XX wieku i na początku XXI wieku;– podkreślenie językowych i społeczno-kulturowych trudności w przekładzie tekstów z różnych dziedzin wiedzy;– określenie zakresu umiejętności dwujęzycznych, które są konieczne i wystarczające dla różnych typów tłumaczenia tekstów;– opis poziomu kompetencji tłumaczeniowej.

Bibliografia

- Adorno Theodor, *Podsumowanie rozważań na temat przemysłu kulturowego*, [w:] *Sztuka i sztuki. Wybór esejów*, Warszawa 1990, s. 14–15.
- Balcerzan Edward, *Literatura z literatury (Strategie tłumaczy)*, Katowice 1998.
- Borowy Waław, *Dawni teoretycy tłumaczeń*, [w:] *O sztuce tłumaczenia*. Praca zbiorowa pod red. M. Rusinka, Wrocław 1955, s. 23–39.
- Denek Kazimierz, *O nowy kształt edukacji*, Toruń 1998.
- Denek Kazimierz, *Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej*, Toruń 1999.
- Đurišin Dionýz, *Preklad ako forma recepcie*, [w:] *Chiméra prekladania*, pod red. D. Sabolovej, Bratislava 1999, s. 23–26.
- Franko Ivan, *Kamenjari. Ukrajinsjkyj tekst i pols'kyj pereklad. Deshcho pro shtuku perekladannja*, [w:] tegoż, *Zibrannja tvoriv u 50 t.*, Kyjiv 1983, t. 39, s. 7–20.
- Hochel Braňo, *Preklad ako komunikácia*, Bratislava 1990.
- Jäger Gert, *Translation und Translationslinguistik*, Saale 1975.
- Kade Otto, *Kommunikationswissenschaftliche Probleme der Translation*, [w:] *Übersetzungswissenschaft*, pod red. W. Wilssa, Darmstadt 1968, s. 199–219.
- Nazaruk Bazyl, *Przekłady autorskie Ostapa Łapskiego. Uwagi o poetyce przekładu*, [w:] *Tłumaczenie. Rzemiosło i sztuka*. Praca zbiorowa pod red. J. Snopka, Warszawa 1996, s. 168–173.
- Popovič Anton, *Preklad a výraz*, Bratislava 1968.
- Reiss Katharina, *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. Kategorien und Kriterien für eine sachgerichte Beurteilung von Übersetzungen*, München 1971.

Rüdiger Horst, *Goethes und Schillers Übertragungen antiker Dichtungen*, München 1944.

Tokarz Bożena, *Wzorzec, podobieństwa, przypomnianie*, [w:] „Studia o przekładzie”, nr 7, Katowice 1998, s. 10–26.

Wołoszyn Augustyn, *Korotka istoria pedahohiki dla uczytelskych seminarij*, Uzhorod 1923.

Zymomrya Mykola, *Deutschland und Ukraine. Durch die Abrisse zur Wechselseitigkeit von Kulturen*, Paris-Lemberg-Zwickau 1999.

Zymomrya Mykola, *Możliwości przekładu tekstu według teorii komunikacji w procesie nauczania języka obcego*, [w:] *Edukacja jutra. VI Tatrzańskie Seminarium Naukowe*, pod. red. K. Denki, T. M. Zimnego, Częstochowa 2000, s. 203–207.

Zymomrya Mykola, Usik Wiktor, Zymomrya Iwan, *Wymiary zmagania duchowego*, Koszalin 2006.

Zymomrya Mykola, Żabczyński Waldemar, *Czynniki recepcji tekstu na poziomie jego interpretacji w języku docelowym*, [w:] *Edukacja jutra. V Tatrzańskie Seminarium Naukowe*, pod. red. K. Denki, T. M. Zimnego, Częstochowa 1999, s. 345–354.

Zymomrya Mykola, Żabczyński Waldemar, *System modelowania w procesie nauczania języka obcego*, [w:] *Oświata na wirażu. IV Tatrzańskie Seminarium Naukowe*, pod. red. K. Denki, T. M. Zimnego, Kielce 1999, s. 265–273.

ABSTRACT

The article presents an attempt to define the basic principles that guide the process of mastering the language of *another / different culture*. Translation encompasses the signals of the communicative strategy which includes different stages of text perception as a subjective unity combining informational, critical, evaluative and interpretive levels. It consists in the fact that *interpretation / a translated version* makes it possible for the recipient to establish active communicative connections.

Keywords: translation, culture, interpretation, translated version, foreign language, intercultural communication.

MYKOŁA ZYMOMRYA, LESIA SZAHALA

Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Iwana Franki w Drohobyczu,
Ukraina

Czynnik języka ojczystego w kontekście nauczania języka obcego

Podczas komunikacji słownej realizowane są różne rodzaje wzajemnych stosunków w sensie pragmatycznym: akceptacja treści przez współmówcę, modyfikacja treści i jej interpretacja oraz intencja autora co do wyrażenia poglądów. Wychowanie indywidualnego człowieka jako nośnika wysokich duchowych wartości narodu w pełnej mierze możliwe jest tylko we współkontekście z warunkami, w jakich proces oświatowy odbywa się na gruncie władania mową ojczystą. To w żadnym stopniu nie zaprzecza pragmatyce opanowania języka obcego, a raczej odwrotnie - wzmacnia informatywne nasycenie słownictwa, wykazuje świadome dostosowanie języka ojczystego do nowych zastosowań przy zwiększeniu efektu pragmatycznego.

Zawartość dorobku pedagogicznego Jana Amosa Komeńskiego (1592–1670), znaczenie którego w duchowym kontekście światowym wytrzymało próbę czasu, zawiera szereg cennych twierdzeń dotyczących roli języka w procesie wychowania osobowości. Chodzi nie tylko o aspekt komunikatywno-pragmatyczny funkcjonowania języka w życiu narodu, ale i o zasady sprzyjające aktywizacji pracy wychowawczo-korekcyjnej bezpośrednio w szkole i w rodzinie.

Wybitny syn Czech, któremu dane było mieszkać na ziemiach Niemiec, Polski, Anglii, Holandii, Szwecji i Węgier, o problemach języka bezpośrednio rozważał w takich pracach jak *Skarbnica języka czeskiego*, *Świat odczuć językowych w rysunkach*, *O kulturze zdolności wrodzonych*, *Szczę-*